

5. ФІНАНСИ І ГРОШОВИЙ ОБІГ

УДК 336.77:334.012.6

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКУ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ МСП В УКРАЇНІ

Долбнєва Д.В., к.е.н., ст. викладач

*Львівська державна фінансова академія
Україна, 79000, м. Львів, вул. Коперника, 3*

Deonisiya3@rambler.ru

У забезпеченні ефективного розвитку економіки будь-якої країни важливу роль відіграє стан та функціонування суб'єктів підприємництва, питома вага серед яких належить суб'єктам малого та середнього підприємництва (МСП). Однак вони не завжди можуть ефективно здійснювати свою діяльність, що зумовлено обмеженістю власних фінансових ресурсів, недостатністю та утрудненістю доступу до недорогих середньо- та довгострокових кредитів, головними постачальниками яких в Україні були і залишаються банки. Досліджено стан та визначено основні тенденції розвитку ринку банківського кредитування МСП в Україні на основі аналізу статистичної інформації по основних показниках діяльності банків, яка подана на офіційному сайті Національного банку України, а також шляхом вивчення та узагальнення показників звітності 25 банків-лідерів у сфері кредитування МСП. Отримані результати свідчать про значні проблеми, які притаманні банківському кредитуванню суб'єктів МСП і зумовлені як ризиками діяльності самих підприємців, так і банків, і загалом відображають стан вітчизняної економіки та основні тенденції розвитку банківської системи. Незважаючи на післякризову активізацію ринку кредитування банками суб'єктів МСП, потреба таких підприємств у кредитуванні задоволена лише на 10-20 %. Проведене дослідження визначило, що в ринку банківського кредитування МСП є непогані перспективи, за умови створення відповідних передумов, які, перш за все, залежать від державної політики фінансово-кредитної підтримки банків та МСП, яка в кінцевому результаті має вплинути на кредитну політику самих банків та здійснення діяльності підприємців за рахунок власних та позичених коштів.

Ключові слова: банківське кредитування, державна підтримка, довгострокові кредити, мале і середнє підприємництво, міжнародні кредитні організації, рефінансування, середньозважена процентна ставка.

Долбнєва Д.В. СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ РЫНКА БАНКОВСКОГО КРЕДИТОВАНИЯ МСП В УКРАИНЕ / *Львовская государственная финансовая академия, Украина*

В обеспечении эффективного развития экономики любой страны важную роль играет состояние и функционирование субъектов предпринимательства, удельный вес среди которых принадлежит субъектам малого и среднего предпринимательства (МСП). Однако они не всегда могут эффективно осуществлять свою деятельность, что обусловлено ограниченностью собственных финансовых ресурсов, недостаточностью и затрудненностью доступа к недорогим средне- и долгосрочным кредитам, главными поставщиками которых в Украине были и остаются банки. Исследовано состояние и определены основные тенденции развития рынка банковского кредитования МСП в Украине на основе анализа статистической информации по основным показателям деятельности банков, которая представлена на официальном сайте Национального банка Украины, а также путем изучения и обобщения показателей отчетности 25 банков-лидеров в сфере кредитования МСП. Полученные результаты свидетельствуют о значительных проблемах, присущих банковскому кредитованию субъектов МСП и обусловлены как рисками деятельности самих предпринимателей, так и банков, и в целом отражают состояние отечественной экономики и основные тенденции развития банковской системы. Несмотря на послекризисной активизации рынка кредитования банками субъектов МСП, потребность таких предприятий в кредитовании удовлетворена лишь на 10-20%. Проведенное исследование определило, что у рынка банковского кредитования МСП есть неплохие перспективы, при условии создания соответствующих предпосылок, которые прежде всего зависят от государственной политики финансово-кредитной поддержки банков и МСП, которая в конечном итоге должна повлиять на кредитную политику

самих банков и осуществление деятельности предпринимателей за счет собственных и заемных средств.

Ключевые слова: банковское кредитование, государственная поддержка, долгосрочные кредиты, малое и среднее предпринимательство, международные кредитные организации, рефинансирования, средневзвешенная процентная ставка.

Dolbneva D.V. CONDITION AND PROSPECTS OF THE MARKET OF BANK LENDING TO SMES IN UKRAINE / *Lviv State Academy of Finance, Ukraine*

In provided effective development of economy of any country an important role is played the state and functioning of business entities, specific gravity among that belongs to the small and middle business (SMEs). However, they can not effectively carry out the activity always, that predefined limitations of their own financial resources, by insufficiency and difficulty of access to inexpensive medium- and long-term credits the main suppliers of whose in Ukraine are and still banks. The condition is investigated and the key market trends in bank lending to SMEs in Ukraine are defined based on the analysis of statistical information on the main indicators of the bank, which is provided on the official website of the National Bank of Ukraine, and by examining and summarizing performance reporting 25 leading banks in lending to SMEs. The results suggest significant problems inherent in the crediting of SMEs and due to a risk activities of entrepreneurs and banks, and generally reflect the state of the domestic economy and the main trends in the banking system. Despite the post-crisis market revitalization business lending by banks to SMEs, the need for such enterprises in lending satisfied only by 10-20%. The conducted research defined that the market of the bank crediting of SMEs have quite good prospects, on condition of creation of the proper pre-conditions which foremost depend on the public policy of financial and credit support of banks and SMEs, which eventually has an impact on the own credit policies of banks and realization of activity of businessmen by an for an account an own money and loans.

Key words: bank loans, government support, long-term loans, small and medium business, international lending institutions, refinancing, the average interest rate.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

В Україні банки є найбільшими за розмірами капіталу фінансово-кредитними посередниками, а банківський кредит залишається основним і потенційно найефективнішим легальним джерелом фінансування діяльності МСП. Проте сучасний стан розвитку ринку банківського кредитування МСП яскраво свідчить про те, що в Україні гостро стоїть проблема банківського кредитування суб'єктів МСП, яка зумовлена цілою низкою ризиків, пов'язаних з діяльністю як самих підприємців, так і банків, і певною мірою відображає ті явища і процеси, які притаманні банківській системі та економіці країни загалом.

Необхідність формування в державі сучасного ринку банківського кредитування МСП виступає сьогодні обов'язковою передумовою створення життєздатної моделі малого та середнього бізнесу в Україні, подолання його невідповідності сучасним вимогам розвитку ринкової економіки, а також для забезпечення інвестиційного та інноваційного розвитку вітчизняного сектора МСП. Саме тому ця тема дослідження є дуже актуальним питанням, що потребує швидкого та якісного вирішення при тісному взаємозв'язку усіх учасників цього процесу – суб'єктів МСП, банків та держави.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Заслужують на увагу результати досліджень вітчизняних науковців у сфері банківського кредитування МСП, зокрема С. Аржевітіна [1], Н. Блащук-Дев'яткіної [2], які у своїх публікаціях досліджують проблеми доступу представників малого бізнесу до кредитних ресурсів та ризиків, які виникають в результаті залучення ними банківських кредитів; Ю. Бугель [3], яка розглядає банки як інституційну основу організації кредитних відносин в економіці у своїх працях визначає ключові напрямки оптимізації кредитного портфеля банків, у т.ч. і по суб'єктах МСП; Л. Вдовенка [4], який досліджує стан, проблеми та перспективи залучення аграрними підприємствами банківських кредитів, оскільки значна частина суб'єктів МСП в Україні здійснює свою діяльність у цьому секторі економіки; Г. Возняк [5] щодо місця МСП в економіці та необхідність залучення ним банківських кредитів для здійснення інноваційно-інвестиційної діяльності як важливого напрямку розвитку реального сектора економіки;

Р. Герасименка [6], Л. Гребенюк [8] та К. Трушина [13] з питань управління проблемними позиками банків, що виникають при кредитуванні МСП та формуванні відповідних кредитних стратегій для мінімізації ризиків неповернення кредитів, залучених суб'єктами МСП; А. Гідуляна [7] щодо визначення та класифікації малого та середнього підприємництва у банківській практиці, що є особливо актуальним з огляду на відсутність єдиної загальної класифікації МСП для усіх банків на рівні держави; О. Дзюблюка [9], Б. Пшика [11] та Н. Рущишина [12], які визначають стан та перспективні напрямки активізації банківського кредитування МСП у контексті необхідності боротьби з наслідками фінансово-економічної кризи; Б. Луців [10], а також А. Мороза, Т. Смовженко, які займаються вивченням ключових аспектів розвитку кредитних відносин в Україні та напрямки їх удосконалення, у т.ч. і щодо суб'єктів МСП та ін.

Однак здебільшого у їхніх працях питання банківського кредитування МСП висвітлюються в контексті проблем державного регулювання їхньої діяльності та загальних проблем розвитку кредитного ринку, досліджуються теоретичні аспекти цієї проблематики.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Основною ціллю написання цієї статті є дослідження ринку банківського кредитування малого і середнього підприємництва в Україні на сьогоднішньому етапі розвитку ринкових відносин в Україні. Для її досягнення поставлено ряд завдань, а саме: визначення проблем розвитку ринку банківського кредитування та ризиків, які виникають у результаті надання банківських кредитів клієнтам з числа МСП; аналіз стану ринку банківського кредитування МСП в Україні, визначення перспектив та напрямків його розвитку.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Успішний розвиток МСП значною мірою залежить від його забезпеченості фінансовими ресурсами як довгострокового, так і короткострокового характеру. Серед джерел фінансових ресурсів МСП банківські кредити за статистикою займають третє місце після доходів від діяльності суб'єктів підприємництва та особистих коштів засновників. Роль цього джерела фінансового забезпечення актуалізується в сучасних умовах внаслідок необхідності забезпечення інвестиційного та інноваційного розвитку вітчизняного МСП, а покращення стану функціонування ринку банківського кредитування набуває важливого значення.

На сьогодні співпраця вітчизняної банківської системи із суб'єктами МСП реально не належить до стратегічних напрямів її роботи. Свідченням цього є те, що частка банківських кредитів у структурі джерел фінансового забезпечення МСП в Україні менша 20%, у той час як в економічно розвинутих країнах вона становить не менше 60 %.

До основних факторів, що заважають відновленню банківського кредитування МСП та зменшують потенційно значний попит МСП на банківські кредити, у процесі дослідження цієї теми було визначено такі:

- 1) зниження економічного зростання внаслідок фінансової кризи попередніх років;
- 2) недостатній інституційний розвиток;
- 3) незадовільний фінансовий стан МСП;
- 4) зростання проблемної заборгованості в секторі МСП;
- 5) відсутність ефективних правових механізмів, що гарантують реалізацію майнових інтересів учасників кредитних операцій (недосконалість законодавства про банкрутство);

- б) непрозорість бізнесу МСП (ринок малого та середнього бізнесу перебуває в тіньовому секторі економіки на 45%);
- 7) високі відсоткові ставки та вимоги до вартості застави (137,5% від суми кредиту);
- 8) жорсткі умови кредитування;
- 9) обмежений набір використовуваних фінансово-кредитних інструментів і послуг;
- 10) зростання девальваційного тиску на гривню та жорстка монетарна політика Національного банку України (НБУ).

Для аналізу стану ринку банківського кредитування, у тому числі щодо кредитування МСП, традиційно використовується статистична інформація про обсяги виданих кредитів, структуру кредитної заборгованості, динаміку середніх процентних ставок тощо. За такого підходу нами була проаналізована ситуація на ринку банківського кредитування за період 2011-2014 рр., яка характеризувалася відповідними показниками та тенденціями.

З аналізу динаміки активів банку станом на початок року, поданої на рисунку 1, випливає, що загальний обсяг банківських кредитів, наданих українським підприємствам, зріс у 2013 р. порівняно із попереднім на 95,0 млрд. грн. або на 11,65% і станом на 01.01.2014 р. склав 910,3 млрд. грн., а за увесь аналізований період – на 35,3 млрд. грн. або на 20,57%.

Рис. 1. Динаміка активів банків в Україні у період 2010-2013 рр. [15, с. 9; 16, с.11; 17]

Однак у 2013 р. відбулося зменшення частки кредитного портфелю банків в активах банківської системи: станом на 01.01.2013 р. його частка становила 72,33%, а на 01.01.2014 р. – 71,30%, що на 1,11 п.п. менше, ніж у попередньому році. Довгострокові кредити, які є головною рушійною силою розвитку економічних процесів, впродовж досліджуваного періоду зросли на 63,3 млрд. грн. або на 15,07 п.п., а їх питома вага в наданих кредитах на початок 2014 р. складала 53,0%.

Такий стан ринку банківського кредитування зумовлений тим, що зараз банки забезпечені необхідним обсягом ресурсів для активного кредитування економіки, водночас зберігається низький рівень процентних ставок на міжбанківському ринку, а також простежується позитивна тенденція до зростання питомої ваги довгострокових депозитів у загальному їх обсязі. Важливо зазначити і те, що відбулося вдосконалення НБУ законодавства та нормативно-правової бази, спрямованої на створення умов для ефективної роботи банків з проблемною заборгованістю, у тому числі зі списання безнадійної заборгованості з балансів банків, що сприятиме зменшенню навантаження на їхній капітал, розширенню можливостей для кредитування економіки, поліпшенню

показників роботи банківської системи загалом. Також Постановою № 491 від 4 грудня 2013 р. НБУ до лютого 2014 р. призупинив обмеження на видачу кредитів рефінансування в обсязі не більше 50% від розміру регулятивного капіталу позичальника [18].

Ситуація щодо обсягів кредитування дещо поліпшилася в другому півріччі 2010 р., коли банки активізували свою кредитну діяльність. Проте якість кредитних портфелів банків залишається незадовільною: за даними Міжнародного валютного фонду на початок другого кварталу 2012 р. частка невиконаних, субстандартних, сумнівних і «поганих» кредитів у банківській системі становила 39,3% [19]. Наявність у кредитному портфелі неякісних кредитів обумовлена, перш за все, високим ризиком кредитних операцій комерційних банків.

Як зазначалося, реалізація економічного потенціалу МСП великою мірою залежить від банківського фінансування, але в Україні воно реалізовується не повністю – питома вага кредитів для досліджуваної групи суб'єктів підприємництва в загальному обсязі кредитного портфеля банків є незначною (до 20%) вже впродовж багатьох років (рис. 2).

Проаналізувавши динаміку середньорічних процентних ставок на ринку банківського кредитування впродовж досліджуваного періоду, нами було визначено, що в період 2011-2012 рр. процентні ставки за кредитами формувалися під впливом жорсткої монетарної політики НБУ, а також проблем з ліквідністю банків у Європі.

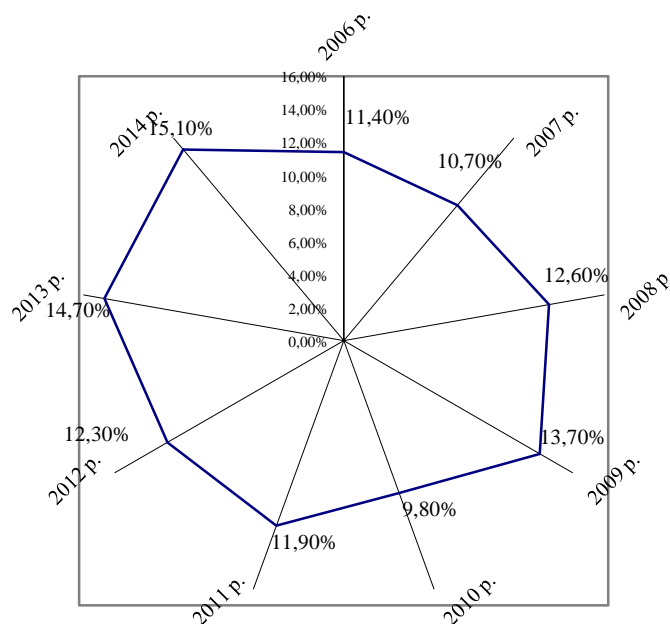

Рис. 2. Питома вага кредитів, наданих українськими банками МСП у загальному обсязі кредитного портфеля банку у 2006-2014 рр. станом на початок року [20]

Це змусило банки відповідно підняти ставки за кредитами, що негативно вплинуло на доступ до кредитування суб'єктів підприємництва та населення за 2011-2012 рр. [21]. Отже, на кредитному ринку протягом останніх років спостерігались значні макроекономічні дисбаланси. Так, зокрема у 2013 р. відбулося збільшення вартості кредитів, що було зумовлено зростанням попиту на ресурси для здійснення кредитних операцій (як наслідок – підвищенням процентних ставок за депозитами та на міжбанківському ринку), а також зменшенням коштів на кореспондентських рахунках банків. Це призвело до підвищення процентних ставок у всіх банках, а в окремих – вони перевищували 30%. Так, вартість позик у гривнях в середньому склала 21,7%, доларах – 10,1% і євро – 10,2% річних.

Визначивши загальну ситуацію, яка спостерігалася на ринку банківського кредитування протягом 2010-2013 рр. в Україні, зосередимо свою увагу на стані та перспективах банківського кредитування МСП, тобто юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців.

Постійний моніторинг вітчизняного ринку банківського кредитування МСП здійснює компанія «Простобанк Консалтинг», за даними якої найбільш активну участь у цьому процесі в Україні беруть 25 банків – лідерів: Альфа – Банк, Банк Кредит Дніпро, Банк Форум, Брокбізнесбанк, ВТБ Банк, VAB Банк, Дельта Банк, Кредитпромбанк, Credit Agricole, ОТП Банк, Ощадбанк, Південний, ПриватБанк, Промінвестбанк, ПУМБ, Райффайзен Банк Аваль, Сбербанк Росії, Укргазбанк, Укрексімбанк, УкрСиббанк, Укрсоцбанк, Фінанси та Кредит, Фінансова ініціатива, Хрещатик, Unicredit Bank. Саме на основі звітності цих банків ми і провели дослідження стану ринку банківського кредитування МСП в Україні.

За результатами аналізу ринку банківського кредитування МСП за даними звітності цих банків нами визначено, що протягом 2010-2013 рр. зафіксовано збільшення портфеля кредитів з 500,54 млрд. грн. на початок до 620,53 млрд. грн. на кінець аналізованого періоду. Так, станом на початок 2012 р. кредитний портфель складав 573,705 млрд. грн., що на 14,6% (на 73,17 млрд. грн.) більше, ніж у 2011 р. Характерним для цього періоду є рівномірне збільшення кредитів – в середньому на 7,3 млрд. грн. за місяць, тоді як у 2013 р. значне збільшення обсягів кредитів припадає на листопад (9,37 млрд. грн. приросту), тоді як у цілому за рік портфель збільшився на 39,79 млрд. грн.

З початку 2013 року починається нова хвиля поживлення банківського кредитування, у тому числі серед банків виникає інтерес до сектора МСП (збільшення кількості банків, які готові надавати кредити суб'єктам МСП на купівлю комерційного автотранспорту та комерційної нерухомості, обладнання та експрес-кредити (табл. 1), а також падіння відсоткових ставок на ці кредити у 1 кварталі 2013 року.

Таблиця 1 – Основні програми, запропоновані банками по кредитуванню МСП в Україні в період 2011-2013 рр. [23-24]

Кредитні програми	Кількість банків					
	на 01.01.2011 р.		на 01.01.2012 р.		на 01.01.2013 р.	
	валюта кредитних коштів					
	грн.	іноземна	грн.	іноземна	грн.	іноземна
Придбання комерційних автомобілів	5	3	13	7	14	7
Придбання комерційної нерухомості	5	3	9	5	6	4
Придбання обладнання	4	3	10	7	11	8
Мікрокредитування	9	7	9	5	11	6
Поповнення оборотних коштів	13	8	20	10	18	15

Дані таблиці 1 свідчать, що найбільш активно банки кредитували МСП за програмами поповнення оборотних коштів, придбання комерційних автомобілів та придбання обладнання. У 2012 р. банки почали виходити з пропозиціями експрес-овердрафтів для суб'єктів МСП, які не вимагають ані застави, ані поручителів, ані, навіть, документів, за винятком лише декларації про доходи підприємця. Ставки в цьому випадку, звичайно, найвищі, а ліміти мінімальні.

У межах загальної тенденції цінові характеристики ринку відрізняються залежно від кредитних програм банків-лідерів з кредитування МСП. Слід зазначити, що вартість автокредитування для МСП у гривні, у порівнянні з іншими сегментами кредитування, змінювалася протягом 2013 р. найбільш динамічно. Так, у січні 2013 р. її рівень підвищився відразу на 3 п.п. до позначки 19%-19,25% річних, а вже з початку квітня він

почав знижуватися. Низхідна тенденція ефективних ставок збереглася до вересня 2013 р., а мінімум був зафіксований на позначці в 17,12%-17,13% річних у гривні в липні 2013 р.

Загалом ставки, можливо, будуть знижуватися із зниженням вартості ресурсів і конкуренції на ринку. Однак, розраховувати на суттєве зниження не варто. Високі ризики кредитування сегменту МСП і нестабільна ситуація на ринку, викликана частково змінами у фіскальному законодавстві, не дозволяють банкам активно кредитувати невеликі компанії за ставками, порівнянними з кредитами для великого бізнесу.

Узагальнюючи результати аналізу, слід визначити такі особливості сучасного стану ринку банківського кредитування МСП в Україні.

1. Спостерігається поступове зростання кількості банків, які надають спеціальні кредитні продукти для МСП. Більшість банків планує нарощувати кредитування цього сектора у 2014.
2. Кредити МСП видаються на дві основні цілі: поповнення обігових коштів та придбання (або ремонт) основних засобів, а також перекредитування заборгованості в іншому банку.
3. На ринку банківського кредитування переважає пропозиція короткострокових кредитних ресурсів, що своєю чергою обмежує інвестиційні можливості підприємницьких структур.
4. У порівнянні з 2010-2011 рр. сьогодні лояльність банків до клієнтів сегменту МСП поступово збільшується.
5. Високі ризики кредитування сегменту МСП і нестабільна ситуація на ринку не дозволяють банкам активно кредитувати невеликі компанії за ставками як для великого бізнесу.
6. Такі кредитні програми, як іпотека, автокредити та кредит на придбання великого обладнання для здійснення підприємницької діяльності є заставними програмами. У той час як коло претендентів на позику без застави стрімко звужується до овердрафтів та мікрокредитів (у т. ч. експрес – кредити), а також факторингу.
7. Основні фактори ціноутворення у сфері кредитування МСП залежать від вартості залучення грошових ресурсів на внутрішньому (депозитному) ринку, а також можливості окремих банків залучати більш дешеві ресурси із зовнішніх ринків. Розмір ставок безпосередньо залежить від розміру та фінансового стану бізнесу, який кредитується.
8. Починає зростати попит на банківські гарантії серед підприємницьких структур.
9. Активне використання банками для кредитування МСП коштів міжнародних кредитних організацій: ЄБРР, Світового банку, Німецько-Українського фонду, фонду «Свразія» та ін., що пов'язано з вигідними умовами, на яких банки отримують ці ресурси (невисокі відсоткові ставки, а також довгострокові умови кредитування). Сьогодні ЄБРР продовжує активну підтримку фінансового сектора України шляхом реалізації Програми кредитування мікро-, малих та середніх підприємств обсягом 100 млн. доларів США, спрямованих на відновлення та масове запровадження кредитування ММСП через партнерські фінансові установи ЄБРР в Україні [25, с. 30]. У майбутньому поступово будуть згортатися програми кредитування МСП за рахунок коштів міжнародних організацій, оскільки сьогодні вітчизняні банки все більш активно розвивають власні кредитні лінії, кредитуючи цей сектор за рахунок власних коштів та поступово відмовляючись від ресурсів іноземних кредитних ліній.

10. Незважаючи на післякризову активізацію ринку кредитування банками суб'єктів МСП, потреба таких підприємств у кредитуванні задоволена лише на 10-20%.

Виходячи з результатів проведеного дослідження, ми вважаємо, що в Україні існують хороші перспективи розвитку ринку банківського кредитування суб'єктів МСП. Однак для цього необхідно створити на ринку банківського кредитування відповідні передумови:

- забезпечення більш дешевого рефінансування від НБУ, субсидування процентної ставки за кредитами для МСП, пільги за нормативами та інше;
- введення в банківську практику державних критеріїв щодо визначення суб'єктів малого та середнього бізнесу та відповідного звітування за ними синхронно із приватними та корпоративними клієнтами, з одночасним проведенням адаптації вітчизняного законодавства щодо визначення суб'єктів МСП до європейських норм;
- застосування в банківській діяльності більш детальної цільової сегментації клієнтів та фокусування банків на потребах МСП, що дозволить банку більш швидко і точно орієнтувати свої кредитні технології на великі й відносно однорідні групи позичальників, отримувати достовірну статистику та, аналізуючи її, оптимізувати ризики; оптимізувати бізнес-процеси, а отже, здешевити кредит – як для банку, так і для позичальника;
- забезпечення банками розвитку системи пільгового кредитування підприємців-початківців; розробки та використання стосовно МСП інструментів управління прибутком та ризиками; створення єдиної бази з управління ризиками; розробка та впровадження нових банківських продуктів для малих і середніх підприємств, фізичних осіб – підприємців; формування політики «супроводу клієнта»; розвиток мікрокредитування за рахунок зниження відсоткових ставок до європейського рівня;
- зосередження банків на пропозиції чітко визначеного діапазону послуг, орієнтованих саме на цільового позичальника – суб'єкта МСП, що дасть змогу оптимізувати бізнес-процеси, а отже, і здешевити кредит – як для банку, так і для позичальника. Крім того, орієнтована на цільовий сегмент МСП банківська пропозиція дасть змогу краще прогнозувати поведінку позичальників, що зробить їх більш прозорими, знизить ризики неповернення коштів і врешті сприятиме поліпшенню кредитування;
- розширення гарантійних послуг як самих банків, так і створення гарантійних фондів. У нових фінансових умовах (Basel II) актуальність розвитку інфраструктури гарантійних товариств та формування ефективної системи гарантій зростає, і вимагає розробки нових гарантійних схем фінансово-кредитної підтримки МСП;
- залучення держави до процесу банківського кредитування суб'єктів МСП з метою: здійснення результативної політики дерегуляції, яка має підвищити стійкість та активізувати діяльність МСП, одночасно даючи потужний сигнал для банків до збільшення кредитування цього сектора; забезпечення механізмів фінансової підтримки МСП; розгортання сфери консультаційних та освітніх послуг для підприємців;
- приведення у відповідність порядку узагальнення та групування інформації, яка подається НБУ, Державною службою статистики, громадськими організаціями та відповідними асоціаціями. Оскільки на сьогодні склалася ситуація, коли відсутня достовірна та достатня інформація щодо обсягів та характеристик наданих суб'єктам МСП кредитів, їх структури за розміром позичальників-суб'єктів господарювання (малі, середні, великі), що ускладнює проведення статистичного аналізу стану банківського кредитування МСП.
- проведення централізованих досліджень попиту на кредити суб'єктами підприємницької діяльності.

ВИСНОВКИ

У результаті проведення дослідження стану ринку банківського кредитування МСП за 2010-2013 рр. та визначення перспектив його розвитку, ми можемо зробити висновок, що загалом банківське кредитування МСП значно постраждало від фінансової кризи і не було відновлене протягом 2010-2012 років. Водночас тут спостерігаються такі основні тенденції: зниження темпів приросту обсягів кредитування МСП, зростання процентних ставок за кредитами, ускладнення вимог банків до позичальників та процедур отримання ними кредитних ресурсів. Тому, незважаючи на те, що можна констатувати післякризову активізацію кредитування банками суб'єктів МСП, потреба останніх в кредитуванні задоволена лише частково (на 10-20%). Ряд банків, які входять до числа 25 банків-лідерів з банківського кредитування МСП, зберігають інтерес до цього сектора і збираються нарощувати його кредитування у 2013-2014 роках, навіть за умов невтішних очікувань щодо економічного зростання в Україні, що пояснюється передусім достатньою дохідністю цього сектора і бажанням банків диверсифікувати свій кредитний портфель.

Перспективи розвитку ринку банківського кредитування МСП перш за все пов'язані з необхідністю вирішення ряду проблемних питань, які зумовлені певними чинниками його розвитку: високі регуляторні та інші перешкоди, що встановлюють бар'єри на шляху збільшення обсягів кредитування МСП і розширення їх доступу до кредитних ресурсів; накопичені проблемні кредити; неефективний захист прав кредиторів та непрозорість бізнесу МСП; процентні ставки та вимоги до вартості застави за кредитами; відсутність додаткових стимулів для банків (більш дешеве рефінансування від НБУ, субсидування процентної ставки за кредитами для МСП, пільги за нормативами тощо); відсутність чіткої сегментації позичальників відповідно до критеріїв, визначених вітчизняним законодавством та ін.

Враховуючи вагоме значення МСП для економіки та суспільства, та з метою вирішення завдань з відновлення банківського кредитування та вдосконалення середовища діяльності МСП держава повинна здійснювати зважену політику сприяння доступу суб'єктів МСП до фінансових ресурсів та створювати відповідні правові та регуляторні умови для відновлення банківського кредитування. Державна політика в цьому напрямі має зосереджуватися на довгострокових позитивних змінах правового середовища для банківського кредитування, на дієвій дерегуляції МСП і на створенні привабливого загального інвестиційного клімату.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аржевітін С. Проблеми та перспективи розвитку кредитування малого бізнесу комерційними банками України [Електронний ресурс] / С. Аржевітін // Аналітичний Центр Академія. — 2011. — Режим доступу : <http://www.academia.org.ua/?p=635>. — See more at : <http://economy.kpi.ua/uk/node/344#sthash.w06r0vz6.dpuf>.
2. Блащук-Дев'яткіна Н. З. Проблеми доступу малого бізнесу до позикових коштів банківських установ / Н. З. Блащук-Дев'яткіна, Д. В. Долбнева // Вісник Львівської державної фінансової академії. — 2012. — № 23. — С. 59—64.
3. Бугель Ю. В. Комерційні банки як інституційна основа організації кредитних відносин в економіці ринкового типу / Ю. В. Бугель // Інноваційна економіка. — 2010. — № 4. — С. 234—238.
4. Вдовенко Л. О. Необхідність аграрних підприємств у кредитному забезпеченні / Л. О. Вдовенко // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. — 2011. — Вип. 2. — Ч. 1. — С. 94—98.
5. Возняк Г. В. Фінансовий потенціал реального сектора економіки регіону : підходи до формування та використання / Г. В. Возняк // Регіональна економіка : наук.-практ. журнал. — 2012. — № 1. — С. 107—116.
6. Герасименко Р. Проблемні позики та прогнозування їх частки в кредитному портфелі банку / Р. Герасименко, М. Дегтярьова // Вісник НБУ. — 2012. — № 4. — С. 40—46.
7. Гідулян А. Підходи до визначення суб'єктів малого та середнього бізнесу та їх застосування в банківській практиці / А. Гідулян // Вісник НБУ. — 2011. — № 7. — С. 40—45.

8. Гребенюк Л. А. Основи формування кредитних стратегій банку / Л. А. Гребенюк // Актуальні проблеми економіки. — 2011. — № 12(126). — С. 208—214.
9. Дзюблюк О. Активізація банківського кредитування малого та середнього бізнесу в системі заходів із подолання фінансово-економічної кризи / О. Дзюблюк // Світ фінансів. — 2010. — № 3. — С. 7—13.
10. Луців Б. Особливості ресурсного забезпечення комерційних банків України / Б. Луців, О. Заславська // Теоретичні та практичні аспекти вдосконалення фінансово-кредитного механізму. — Вісник ТНЕУ. — 2012. — № 2. — С. 89—102.
11. Пшик Б. І. Фінансово-кредитні відносини в Україні : проблеми становлення, перспективи розвитку, напрями вдосконалення : монографія / Б. І. Пшик ; Інститут регіональних досліджень НАН України. — К. : УБС НБУ, 2011. — 530 с.
12. Руцишин Н. М. Перспективи розвитку банківського кредитування малого і середнього бізнесу / Н. М. Руцишин // Наукові праці НДФІ. — 2011. — № 3. — С. 19—25.
13. Трушина К. В. Антикризисное регулирование банковской деятельности: вопросы теории и практики / К. В. Трушина // Банковские услуги. — 2012. — № 11. — С. 30—41.
14. Кредісов В. А. Організаційно-економічні форми підприємництва та проблеми його розвитку [Електронний ресурс] / В. А. Кредісов // Менеджмент. — 2008. — № 10. — Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Menedzhment/2008_10/kredisov.htm.
15. Аналітичний огляд банківської системи за 2011 рік [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Національного банку України. — Режим доступу : http://rurik.com.ua/documents/research/bank_system_IV_kv_2011.pdf.
16. Аналітичний огляд банківської системи за 2012 рік [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Національного банку України. — Режим доступу : http://rurik.com.ua/documents/research/bank_system_IV_kv_2012.pdf.
17. Основні показники діяльності банків України за 2008-2013 рр. [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Національного банку України. — Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807.
18. Нацбанк скасує лімітування кредитних обсягів [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://business-tv.com.ua/news/natsbank_skasue_limituvannya_kreditnikh_obsyagiv-101.html.
19. В Україні частка «поганих кредитів» становить 40% [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://news.finance.ua/ua/~1/2012/11/29/292184>.
20. Підсумки діяльності банків [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Асоціації українських банків. — Режим доступу : http://aub.org.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=6476.
21. Процентні ставки [Електронний ресурс] / Бюлетень Національного банку України. — 2012. — № 2. — С. 232. — Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document;jsessionid=A20F5AF5D54047A9607F055D51FDCB1?id=109908>.
22. Аналитический отчет о рынке кредитования малого и среднего бизнеса банками Украины за 2010 год [Электронный ресурс]. — Режим доступа : http://www.prostobankir.com.ua/korporativnyy_biznes/analitika/analiticheskiy_otchet_o_rynke_kreditovaniya_malogo_i_srednego_biznesa_v_bankah_ukrainy_za_avgust_2010_goda.
23. Аналитический отчет о рынке кредитования малого и среднего бизнеса в банках Украины за 2011 год [Электронный ресурс]. — Режим доступа : http://www.prostobankir.com.ua/korporativnyy_biznes/analitika/analiticheskiy_otchet_o_rynke_kreditovaniya_malogo_i_srednego_biznesa_v_bankah_ukrainy_za_2011_goda.
24. Аналитический отчет о рынке кредитования малого и среднего бизнеса банками Украины за 2012 год [Электронный ресурс]. — Режим доступа : http://www.prostobankir.com.ua/korporativnyy_biznes/analitika/analiticheskiy_otchet_o_rynke_kreditovaniya_malogo_i_srednego_biznesa_bankami_ukrainy_za_2012_goda.
25. Долбнева Д. В. Сучасний стан співпраці підприємств малого та середнього бізнесу з банківськими фінансово-кредитними установами в Україні / Д. В. Долбнева // Економіка. Фінанси. Право. — 2013. — № 4/1. — С. 28—32.

REFERENCES

1. Arzhevitin, S. (2011), "Problems and prospects of small business lending by commercial banks of Ukraine", Analytical Center of the Academy, available at: www.academia.org.ua/?p=635. — See more at: <http://economy.kpi.ua/uk/node/344#sthash.w06r0vz6.dpuf>.

2. Blashchuk-Dev'yatkina, N.Z. and Dolbnyeva, D.V. (2012), "Problems of access small business to bank borrowings", *Visnyk L'vivs'koyi derzhavnoyi finansovoyi akademiyi*, no. 23, pp. 59-64.
3. Buhel', Yu.V. (2010), "Commercial banks as the institutional basis of credit relations in a market economy", *Innovatsiyina ekonomika*, no. 4, pp. 234-238.
4. Vdovenko, L.O. (2011), "The need for credit support for agriculture", *Visnyk Chernivets'koho torhovel'no-ekonomichnoho instytutu*, vol. 2, part 1, pp. 94-98.
5. Voznyak, H.V. (2012), "Financial strength of the real economy of the region: approaches to the development and use of", *Rehional'na ekonomika : Naukovo-praktychnyy zhurnal*, no. 1, pp. 107-116.
6. Herasymenko, R. and Dehtyar'ova, M. (2012), "Problem loans and prediction of their share in the loan portfolio of the bank", *Visnyk NBU*, no. 4, pp. 40-46.
7. Hidulyan, A. (2011), "Approaches to the definition of small and medium enterprises and their applications in banking practice", *Visnyk NBU*, no. 7, pp. 40-45.
8. Hrebenyuk, L.A. (2011), "Basics of credit bank strategies", *Aktual'ni problemy ekonomiky*, no. 12(126), pp. 208-214.
9. Dzyublyuk, O. (2010), "Activation of bank lending to small and medium enterprises in the system of measures to overcome financial crisis", *Svit finansiv*, no. 3, pp. 7-13.
10. Lutsiv, B. and Zaslavs'ka, O. (2012), "Features resourcing of commercial banks in Ukraine", *Teoretychni ta praktychni aspekty vdoskonalennya finansovo-kredytnoho mekhanizmu*, no. 2, pp. 89-102.
11. Pshyk, B.I. (2011), *Finansovo-kredytni vidnosyny v Ukrayini : problemy stanovlennya, perspektyvy rozvytku, napryamy vdoskonalennya* [The financial and credit relations in Ukraine: problems of formation, development perspectives, areas of improvement], UBS NBU, Kyiv, Ukraine.
12. Rushchyshyn, N.M. (2011), "Prospects of development of bank lending to small and medium businesses", *Naukovi pratsi NDFI*, no. 3, pp. 19-25.
13. Trushyna, K.V. (2012), "Crisis management of banking: theory and practice", *Bankovskye usluhy*, no. 11, pp. 30-41.
14. Kredisov, V.A. (2008), "Organizational and economic forms of entrepreneurship and problems of its development", *Menedzhment*, no. 10, available at: www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Management/2008_10/kredisov.htm.
15. "Analytical review of the banking system in 2011", The official site of the National Bank of Ukraine, available at : http://rurik.com.ua/documents/research/bank_system_IV_kv_2011.pdf.
16. "Analytical review of the banking system in 2012", The official site of the National Bank of Ukraine, available at : http://rurik.com.ua/documents/research/bank_system_IV_kv_2012.pdf.
17. "Main indicators of banking activities in Ukraine for 2008-2013 years", The official site of the National Bank of Ukraine, available at : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807.
18. "National Bank cancels the limitation of credit volume", available at: http://business-tv.com.ua/news/natsbank_skasue_limituvannya_kreditnikh_obsyagiv-101.html.
19. "In Ukraine, the share of "bad loans" is 40%", available at: <http://news.finance.ua/ua/~1/2012/11/29/292184>.
20. "Results of operations of banks", available at: http://aub.org.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=6476.
21. "Interest rates", Bulletin of the National Bank of Ukraine, available at: www.bank.gov.ua/doccatalog/document;jsessionid=A20F5AF5DB54047A9607F055D51FDCB1?id=109908.
22. "Analytical report about the market for lending to small and medium-sized businesses Ukrainian banks for 2010", available at: www.prostobankir.com.ua/korporativnyy_biznes/analitika/analiticheskiy_otchet_o_rynke_kreditovaniya_malogo_i_srednego_biznesa_v_bankah_ukrainy_za_avgust_2010_goda.
23. "Analytical report about the market for lending to small and medium-sized businesses Ukrainian banks for 2011", available at: www.prostobankir.com.ua/korporativnyy_biznes/analitika/analiticheskiy_otchet_o_rynke_kreditovaniya_malogo_i_srednego_biznesa_v_bankah_ukrainy_za_2011_goda.
24. "Analytical report about the market for lending to small and medium-sized businesses Ukrainian banks for 2012", available at: www.prostobankir.com.ua/korporativnyy_biznes/analitika/analiticheskiy_otchet_o_rynke_kreditovaniya_malogo_i_srednego_biznesa_bankami_ukrainy_za_2012_goda.
25. Dolbnyeva, D.V. (2013), "The current state of cooperation small and medium-sized businesses with banking finance and credit institutions in Ukraine", *Ekonomika. Finansy. Pravo*, no. 4/1, pp. 28-32.